

Parandalimi i Infeksioneve Seksualisht të Transmetueshme (IST) te adoleshentët

Informacion mbi aktivitetin fizik

Infeksionet seksualisht të transmetueshme

Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme (IST) mund të shkaktojnë simptoma akute, infeksione kronike dhe komplikime të rënda afatgjata për miliona njerëz çdo vit.

- Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme (IST) janë të përhapura në mbarë botën dhe kanë një ndikim të madh social-ekonomik, ligjor, etik si edhe në shëndetin publik.

Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme (IST)

- ❑ Duke mësuar rreth IST-ve nxënësit ndihmohen të jenë në gjendje të kujdesen për trupin e tyre, për rrjedhojë mund të parandalojnë probleme të mundshme shëndetësore dhe të infertilitetit, që lidhen me të pasurit e një IST.
- ❑ Nxënësit mësojnë në lidhje me IST dhe HIV, si dhe përshkruajnë simptomat, efektet, trajtimet, si dhe parandalimin për Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme të përbashkëta.

Rrugët e transmetimit të organizmave shkaktarë të IST-ve

Rrugët kryesore të përhapjes apo transmetimit të IST-ve janë:

- Rruga seksuale.
- Rruga nëpërmjet gjakut.
- Rruga vertikale nga nëna te fëmija.
- Kontakti lëkurë-lëkurë.

Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme (IST)

- Ekspozimi ndaj një Infeksioni Seksualisht të Transmetueshëm (IST), është një kërcënim i vërtetë për shëndetin.
- Por këto infeksione mund të parandalohen dhe parandalimi është kyç, pasi shumë IST nuk tregojnë shenja apo simptoma të dukshme.
- Për këtë arsye është përgjegjësia e çdo individi për të mbrojtur veten dhe të tjerët, që të testohet nëse ka ndonjë dyshim, apo dhe të informojë në qoftë se ka një infeksion.

Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme (IST)

Në mënyrë që të rinjtë të kuptojnë plotësisht IST dhe mënyrat e mbrojtjes prej tyre, është e rëndësishme të:

- identifikojnë llojet e ndryshme të IST-ve;
- identifikojnë shkaktarët e tyre;
- dallojnë mënyrat për parandalimin e IST-ve;
- dinë çfarë të bëjnë nëse marrin një IST.

Klasifikimi i Infeksioneve Seksualisht të Transmetueshme (IST)

Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme klasifikohen sipas mikroorganizmit shkaktar të tyre dhe mund të grupohen në infeksione që shkaktohen nga:

- Viruset – shkaktarë të HIV/AIDS, lythave gjenitale, Hepatiti B dhe C, herpesit gjenital;
- Bakteret - shkaktarë të klamidia, gonorre dhe sifilisi
- Parazitët/kërpudhat–shkaktarë të zgjebes, morrave pubike, kandidozat.

Klasifikimi i Infeksioneve Seksualisht të Transmetueshme (IST)

- Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme virale* shkaktohen nga viruset që transmetohen nga personi në person, me anë të kontaktit të ngushtë seksual dhe marrëdhënieve seksuale.
- Nëse një virus shkakton një sëmundje, është e mundur që ajo të mbetet "asimptomatike" ose, e thënë ndryshe "pa simptoma" për një periudhë kohore.
- Kjo bën që personi i infektuar mund të mos e dijë gjendjen e tij, duke rrezikuar kështu infektimin e personave të tjerë.
- IST virale mund të trajtohet me medikamente, por nuk shërohen. IST virale përfshijnë lythat gjenitale (HPV), HIV, hepatitin B, hepatitin C dhe herpes gjenital.

Klasifikimi i Infeksioneve Seksualisht të Transmetueshme (IST)

- ❑ *Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme bakteriale* shkaktohen nga bakteret, që kalojnë nga një person tek tjetri, me anë të kontaktit të ngushtë seksual dhe marrëdhënieve seksuale.
- ❑ IST bakteriale përfshijnë gonorrenë, klamidian, sifilisin.
- ❑ IST bakteriale trajtohen me antibiotikë.

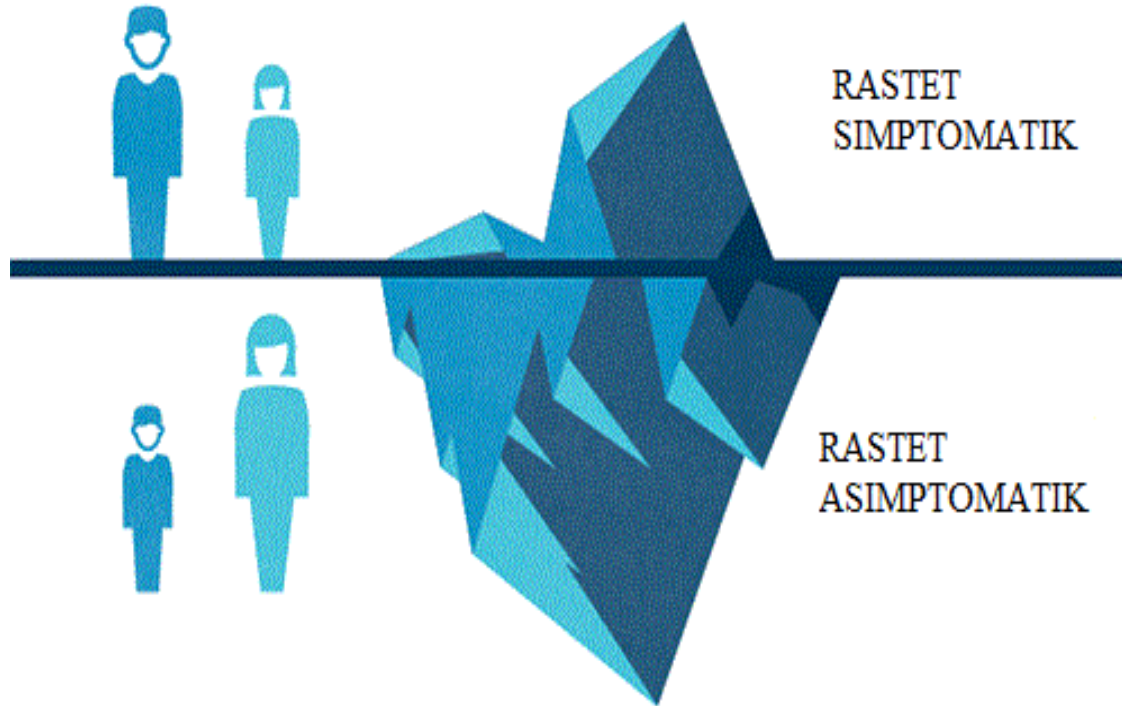

Klasifikimi i Infeksioneve Seksualisht të Transmetueshme (IST)

- ❑ *Infeksionet Seksualisht të Transmetueshme parazitare dhe fungale (kërpudhat)* shkaktohen nga parazitët dhe kërpudhat që kalojnë nga një person tek tjetri gjatë marrëdhënieve seksuale.
- ❑ IST parazitare përfshijnë Trikomoniazën, morrat pubikë, zgjeben, vaginitin, mykozat vaginale.
- ❑ Trajtimi i IST parazitare bëhet me medikamente kundër parazitëve.

Klasifikimi i Infeksioneve Seksualisht të Transmetueshme (IST)

Shenjat dhe simptomat më të shpeshta të IST-ve

- Shpesh njerëzit që kanë një infektion seksualisht të transmetueshëm nuk kanë asnjë simptomë.
- Zakonisht shenjat apo simptomat mund të shfaqen pas disa ditësh, javësh, ose ndonjëherë dhe disa muaj më vonë, në varësi të organizmit.
- Shpesh herë ato mund të qetësohen brenda disa javësh edhe pa trajtim, por mund të rikthehen më vonë, duke dhënë ndërlikime.

Shenjat dhe simptomat më të shpeshta të IST-ve

Shenjat klinike të IST shpesh janë jo specifike, duke paraqitur shenja dhe simptoma të zakonshme për shumë lloje infeksionesh.

Shenjat më të zakonshme të IST janë:

- sekrecione jonormale gjenitale, si tek femrat ashtu edhe tek meshkujt.
- dhimbje në pjesën e poshtme të barkut ose ijë.
- kruarje dhe/ose dëmtim të çfarëdo lloji në organet gjenitale, anus, ose në gojë.

Shenjat dhe simptomat më të shpeshta të IST-ve

Shenjat klinike të IST shpesh janë jo specifike, duke paraqitur shenja dhe simptoma të zakonshme për shumë lloje infeksionesh.

Shenjat më të zakonshme të IST janë:

- nevoja për të urinuar shpesh.
- dhimbje ose djegie gjatë urinimit.
- dhimbje dhe gjakderdhje gjatë dhe/ose pas seksit.
- Infeksion në sy tek i porsalinduri.

Shenjat dhe simptomat më të shpeshta të IST-ve

- Simptomat e Infeksioneve Seksualisht të Transmetueshme zhvillohen me ritme të ndryshme.
- Kur ato shfaqen, ato mund të shfaqen shumë shpejt, që dy ditë pas infeksionit në rastin e gonorresë, ose duhen shumë muaj për tu zhvilluar, p.sh në rastin e një IST të tillë si lythat gjenitale.

Shenjat dhe simptomat më të shpeshta të IST-ve

- Gjithashtu, shenjë e disa IST-së janë *plagët e hapura, flluskat ose lezionet aktive* të njohura si *ulçeracion*.
- Plagët, flluskat apo ulçeracioni strehojnë organizmin shkaktar të infeksionit dhe ai mund të transmetohet te një person tjetër nëpërmjet plagës.
- Për shembull, sifilizi ose herpesi është e mundur të përhapet, nëse personi i infektuar ka ulçeracion, plagë ose flluska në gojë ose rreth saj dhe puth dikë që ka një çarje në lëkurë apo plagë në buzë apo në gojë.

Shenjat dhe simptomat më të shpeshta të IST-ve

Marrëdhëniet seksuale të pasigurta

- Të rinjve adoleshentë u këshillohet që të fillojnë marrëdhëniet seksuale sa më vonë, dhe patjetër pas moshës së arsimit bazë.
- Por, nëse ata vendosin të kryejnë marrëdhënie seksuale, duhet të respektojnë disa masa sigurie.
- Sidoqoftë, të gjitha llojet e kontaktit seksual mbajnë disa rreziqe për shëndetin prandaj, vetëm mos kryerja e marrëdhënieve seksuale është forma e vërtetë e seksit "të sigurtë".

Marrëdhëniet seksuale të pasigurta dhe zhvillimi i IST-ve

- ❑ Kryerja e marrëdhënieve seksuale mbart rrezikun e zhvillimit të Infeksioneve Seksualisht të Transmetueshme (IST).
- ❑ IST janë sëmundje infektive të përhapura përmes kontaktit seksual.
- ❑ Në nivel botëror, rreth 50 nga 100 IST të reja, ndodhin tek të rinjtë e moshës 15 deri në 24 vjeç.
- ❑ Për më tepër, sa më të rinj të jenë personat kur fillojnë të kryejnë marrëdhënie seksuale, aq më të prirur janë për të zhvilluar një IST.

Marrëdhëniet seksuale të pasigurta dhe zhvillimi i IST-ve

- Llojet më të zakonshme të IST-ve përfshijnë infeksionin HIV, virusin papilloma humane (HPV), Chlamydia, Gonorrhea dhe Sifilisi.
- Nga ana tjetër, kryerja e marrëdhënieve seksuale në moshë të hershme, shoqërohet edhe me rrezikun për të patur shtatëzëni të padëshirueshme ose aborte.

Marrëdhëniet seksuale të pasigurta dhe zhvillimi i IST-ve

- ❑ Sipas të dhënave të fundit, përdorimi i metodave moderne kontraceptive është shumë i ulët në popullata seksualisht aktive në Shqipëri, duke përbërë kështu një çështje shqetësuese.
- ❑ Ky konstatim shqetësues konfirmohet nga disa studime, përfshirë Studimin Demografik dhe Shëndetësor Shqiptar (ADHS) në vitin 2017-2018.

Marrëdhëniet seksuale të pasigurta dhe zhvillimi i IST-ve

Në studimin e HBSC 2018, vlerësimi i shëndetit seksual (i kufizuar vetëm për të rinjtë 15-vjeçarë) përfshiu:

- vlerësimin e kryerjes së marrëdhënieve seksuale.
- moshën e fillimit të marrëdhënieve seksuale.
- përdorimin e prezervativëve dhe/ose përdorimin e kontracepsionit të urgjencës gjatë marrëdhënies së fundit seksuale.

Marrëdhëniet seksuale të pasigurta dhe zhvillimi i IST-ve

- ❑ Sipas këtij studimi, rreth një në katër (21%) të rinj të moshës 15 vjeçare raportuan kryerjen e marrëdhënieve seksuale gjatë jetës së tyre.
- ❑ Kryerja e marrëdhënieve seksuale gjatë jetës ishte dukshëm më e lartë tek djemtë (40%) sesa tek vajzat (vetëm 4%).
- ❑ Pavarësisht nga dallimet gjinore, është e qartë që ka patur diferenca të rëndësishme të raportimit të marrëdhënieve seksuale midis djemve dhe vajzave në këtë studim.

Marrëdhëniet seksuale të pasigurta dhe zhvillimi i IST-ve

- ❑ Sipas HBSC 2018, shumica e të rinjve kishin filluar marrëdhëniet seksuale në moshën 15 vjeç (36%), pasuar nga mosha 14 vjeç (26%).
- ❑ Midis të rinjve që raportuan kryerjen e marrëdhënieve seksuale, pak më shumë se dy të tretat (67%), raportuan se kishin përdorur prezervativ (ata ose partnerët e tyre), gjatë marrëdhënies së fundit seksuale.

Marrëdhëniet seksuale të pasigurta dhe zhvillimi i IST-ve

- ❑ Nga ana tjetër, 12% e të rinjve që kishin kryer marrëdhënie seksuale nuk ishin të vetëdijshëm për këtë çështje (d.m.th., ata nuk e dinin nëse ata ose partnerët e tyre kishin përdorur prezervativ gjatë marrëdhënies së tyre të fundit seksuale).
- ❑ Lidhur me dallimet gjinore, djemtë raportuan më shumë se vajzat përdorimin e prezervativit gjatë marrëdhënies së fundit seksuale (71% përkundrejt 36%, respektivisht).

Marrëdhëniet seksuale të pasigurta dhe zhvillimi i IST-ve

- ❑ Një në pesë të rinj që kishin kryer marrëdhënie seksuale raportuan se ata ose partnerët e tyre kishin përdorur kontraceptivin e urgjencës gjatë marrëdhënies së tyre të fundit seksuale (21% e djemve përkundrejt 19% të vajzave).
- ❑ Pothuajse një në katër (24%) të rinj nuk e dinin nëse ata ose partnerët e tyre kishin përdorur kontraceptivin e urgjencës, gjatë marrëdhënies së tyre të fundit seksuale (26% në djemtë kundrejt 13% tek vajzat) [HBSC, 2018].

Rekomandime për shëndetin seksual

- Shqetësimi në rritje për shëndetin e fëmijëve dhe të rinjve në shoqërinë e sotme ka implikime për rolin e rëndësishëm që kurrikula shkollore mund të luajë në përmirësimin e rezultateve të të nxënësve dhe të shëndetit të nxënësve.
- Edukimi seksual, nënkuptuar shëndetësor, i pajis nxënësit me njohuri, aftësi, vlera, qëndrime dhe repertor sjellor të mirë sistemuar dhe të qëllimta.
- Vetëm kështu kurrikula shkollore stimulon të rinjtë për të bërë zgjedhje të zgjuara mbi stilin e jetesës, duke ndërtuar kështu një bazë të fortë për një jetë të shëndetshme dhe aktive.

Rekomandime për shëndetin seksual

- ❑ Fitimi i njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve të nevojshme që të zhvillojnë zakone të shëndetshme për jetën është një komponent i rëndësishëm për shëndetin e nxënësit.
- ❑ Kalimi në moshën madhore u kërkon të jenë të informuar dhe të pajisur me njohuritë dhe aftësitë e duhura për të marrë vendime të përgjegjshme mbi jetën e tyre sociale dhe seksuale.

Rekomandime për shëndetin seksual

- Edukimi seksual i duhur dhe i efektshëm është i rëndësishëm për shkak të ndikimit të vlerave kulturore dhe besimeve fetare të çdo individi.
- Akoma më shumë është e rëndësishme për adoleshentët dhe të rinjtë, në mënyrën se si ata e kuptojnë këtë çështje dhe në drejtimin e marrëdhënieve me prindërit e tyre, mësuesit dhe më gjerë.

Rekomandime për shëndetin seksual

- Mësuesit duhet të jenë të vetëdijshëm që prindërit duhet të fillojnë të flasin me fëmijët mbi trupin dhe seksin e tyre, në një moshë të përshtatshme.
- Megjithëse shumë adoleshentë mund të thonë se dinë gjithçka rreth seksit, të dhënat tregojnë që shumë adoleshentë në shumë vende përfshirë dhe Shqipërinë nuk janë të informuar në mënyrën e duhur për seksin dhe pasojat që vijnë si rrjedhojë e marrëdhënieve seksuale të pakontrolluara.

Rekomandime për shëndetin seksual

- Një keqperceptim mbi seksin “e sigurtë” lidhet me puthjen, e cila konsiderohet si një veprim i sigurtë, por në këtë mënyrë mund të përhapet *herpesi* apo sëmundje të tjera.
- Gjithashtu, përdorimi i prezervativëve konsiderohet si një mjet i sigurtë kundër IST-ve.
- Nëse përdoret si duhet dhe në mënyrë të vazhdueshme, prezervativët ndihmojnë në parandalimin e sëmundjeve të caktuara, si klamidia dhe gonorea.
- Sidoqoftë, prezervativët mund të mos mbrojnë plotësisht nga sëmundjet e tjera, si lythet gjenitale, herpesi dhe sifilisi.

Rekomandime për shëndetin seksual

- ❑ Vendimi për t'u përfshirë në marrëdhënie seksuale dhe gjasat e përdorimit të kontraktivëve gjatë marrëdhënieve seksuale, ndikohet nga aftësitë komunikuese të të rinjve, në lidhje me seksin dhe marrëdhëniet.
- ❑ Përsëri shumë të rinj në Evropë dhe veçanërisht në Shqipëri, ende ndiejnë se marrin informacion dhe këshilla të pamjaftueshme për këto çështje, të cilat ata i konsiderojnë se janë të nevojshme, përpara se të bëhen seksualisht aktivë.

Rekomandime për shëndetin seksual

- ❑ Adoleshentët të cilët janë seksualisht aktivë, janë në rrezik për zhvillimin e IST-ve të ndryshme dhe shtatzënive të padëshiruara.
- ❑ Prandaj, për adoleshentët që vendosin të kryejnë marrëdhënie seksuale, rekomandohet përdorimi i metodave efektive të parandalimit të IST-ve dhe/ose kontrollit të shtatzënisë.
- ❑ Gjithashtu, për adoleshentët që kanë vendosur të fillojnë marrëdhëniet seksuale, këshilla është që të kufizojnë aktivitetin seksual në vetëm 1 (një) partner.

Rekomandime për shëndetin seksual

Për adoleshentë seksualisht aktivë, sugjerohen udhëzimet e mëposhtme specifike për seks sa më të sigurtë, të cilat duhet të merren në konsideratë nga mësuesit dhe autoritetet drejtuese të shkollave:

- Duhet të jenë të kujdesshëm dhe të mendojnë seriozisht për fillimin e marrëdhënieve seksuale me një partner të ri. Para fillimit të marrëdhënieve seksuale me partnerë të rinj, adoleshentët duhet të marrin në konsideratë me kujdes partnerët e tyre të kaluar, historinë për IST dhe përdorimin e substancave si drogë dhe alkool.
- Në rastet kur të rinjtë kryejnë marrëdhënie seksuale, mësuesit duhet të rekomandojnë përdorimin e prezervativëve prej lateksi, me ose pa spermicide, në mënyrë që të parandalohet transmetimi i IST-ve, përfshirë HIV-i.

Roli specifik i mësuesve dhe autoriteteve drejtuese të shkollës

- ❑ Shumë adoleshentë kanë mendim të gabuar në lidhje me kontracepsionin (p.sh. "kontracepsioni shkakton infertilitet") ose nuk dinë se ku dhe si të marrin informacione ose shërbime për të.
- ❑ Sipas OBSH-së, edukimi seksual gjithëpërfshirës (ESGJ) është një mënyrë efektive për të arritur dhe informuar adoleshentët për kontracepsionin dhe tema të tjera të shëndetit seksual dhe riprodhues.
- ❑ Adoleshentëve u duhet siguruar i njëjti informacion në shkollë dhe jashtë saj, duke pranuar faktin që jashtë shkolle ka më shumë sfida për t'u përballuar.

Roli specifik i mësuesve dhe autoriteteve drejtuese të shkollës

- Siç rekomandon OBSH-ja, ESGJ duhet të plotësohet edhe me ndërhyrje të tjera, duke përfshirë aktivitete që synojnë të angazhojnë prindërit, mësuesit dhe aktorë të tjerë kyç.
- Mësuesve shpesh u mungon trajnimi cilësor dhe mbështetja për aplikimin e ESGJ dhe qasjeve pozitive dhe jo-gjyquese.
- Prandaj, duhet të bëhen përpjekje të kombinuara për të siguruar që mësuesit dhe shkollat të mbështeten për të ofruar edukimin seksual në mënyrë efektive, dhe për të përfshirë prindërit dhe familjet në këtë proces.

Roli specifik i mësuesve dhe autoriteteve drejtuese të shkollës

- ❑ Adoleshentët kanë nevojë për shërbime të ndryshme shëndetësore, arsimore dhe sociale. E drejta e adoleshentëve nën moshën 18 vjeç për shërbime të shëndetit riprodhues është e parashikuar në Konventën për të Drejtat e Fëmijëve.
- ❑ Megjithatë, në shumë vende, as ofruesit e këtyre shërbimeve dhe as sistemet në të cilat ata operojnë nuk janë të orientuar drejt plotësisht të nevojave dhe përmbushjes së të drejtave të adoleshentëve (OBSH, 2018).
- ❑ Për të adresuar këtë hendek të njohur gjerësisht, duhet të bëhen përpjekje për të ndërtuar kompetenca dhe empati tek mësuesit, punonjësit e kujdesit shëndetësor, punonjësit socialë dhe aktorët e tjerë.

Roli specifik i mësuesve dhe autoriteteve drejtuese të shkollës

- ❑ Siç rekomandon OBSH, trajnimi dhe mbështetja e mësuesve dhe ofruesve të shërbimeve si dhe riorientimi i sistemeve ku ata bëjnë pjesë, janë thelbësore për ofrimin e shumë ndërhyrjeve efektive parandaluese dhe trajtuese.
- ❑ Këto përpjekje duhet të shkojnë përtej qasjeve nga lart-poshtë (vertikale) për të përfshirë adoleshentët, prindërit, mësuesit, anëtarët e komunitetit, ofruesit e shërbimeve dhe menaxherët për të identifikuar faktorët, që kontribuojnë në cilësinë e dobët dhe arritjen e këtyre shërbimeve dhe për të përcaktuar dhe zbatuar qasje të bazuara në evidenca që janë përshtatur sipas kontekstit lokal.
- ❑ Përfshirja e adoleshentëve duhet të theksohet në të gjitha ndërhyrjet dhe veprimet e propozuara (OBSH, 2018).

Roli specifik i mësuesve dhe autoriteteve drejtuese të shkollës

Hapat që mund të ndërmerren për ta bërë shkollën me të sigurtë e më mbështetëse:

- Identifikimi dhe adresimi i sjelljeve të papërshtatshme dhe ngacmimeve.
- Të flasësh hapur në mbrojtje të dikujt tjetër. Inkurajimi i të tjerëve që të veprojnë në të njëjtën mënyrë.
- Duke qenë mbështetës me të tjerët.

Roli specifik i mësuesve dhe autoriteteve drejtuese të shkollës

Hapat që mund të ndërmerren për ta bërë shkollën me të sigurtë e më mbështetëse:

- Duke qenë një model sjelljesh korrekte.
- Duke marrë iniciativën për të folur me dikë që ju duket nën stres.
- Duke mësuar më shumë rreth kësaj çështjeje.
- Duke u bërë pjesë e grupit mbështetës.
- Duke identifikuar burime që mund të ofrojnë mbështetje.

Faleminderit!